

dr hab. Paweł Czubik, prof. nadzw. UEK
Kierownik Zakładu Prawa Międzynarodowego Publicznego i Europejskiego
Katedra Prawa Cywilnego i Gospodarczego
Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie ✓

Recenzja

pracy doktorskiej
magister Anny Moskwa zatytułowanej
„Wynagrodzenie za pracę w aspekcie ustawodawstwa
paneuropejskiego oraz zasad Konstytucji RP”
przygotowanej pod kierunkiem naukowym
dr hab. Katarzyny Kaczmarczyk-Kłak, prof. nadzw. WSPiA,
przedłożonej Senatowi Wyższej Szkoły Prawa i Administracji
Rzeszowskiej Szkoły Wyższej

[Rzeszów, grudzień 2018, ss. 281 w tym 20 ss. bibliografii, przypisów: 924]
Stan prawny według oświadczenia zawartego w pracy: 30 września 2018 r.

Poniższą recenzję przekazuję jako osoba powołana Uchwałą nr V/14/2018 Senatu Wyższej Szkoły Prawa i Administracji Rzeszowskiej Szkoły Wyższej z dnia 14 grudnia 2018 r. na recenzenta rozprawy doktorskiej mgr Anny Moskwa, zatytułowanej „Wynagrodzenie za pracę w aspekcie ustawodawstwa paneuropejskiego oraz zasad Konstytucji RP”, złożonej w przewodzie doktorskim prowadzonym w Wyższej Szkole Prawa i Administracji Rzeszowskiej Szkoły Wyższej, a przygotowanej pod kierunkiem dr hab. Katarzyny Kaczmarczyk-Kłak, prof. nadzw. WSPiA.

I. Wybór tematu rozprawy doktorskiej

Poświęcenie przez Autorkę rozprawy doktorskiej tematyce wynagrodzenia za pracę w świetle zasad prawnych charakterystycznych dla europejskiej przestrzeni prawnej oraz zasad Konstytucji RP jest niewątpliwie pomysłem zasługującym na pochwałę i to z kilku przyczyn. Jak dotąd, w polskiej nauce, tematyce tej nie poświęcono szczególnej uwagi. Autorka wybrała interesujący przedmiot badań naukowych, mający przede wszystkim, aczkolwiek nie tylko, z punktu widzenia teoretyczno-prawnego, spore znaczenie, ale również wpisujący się w istotnym zakresie w istotne zapotrzebowanie na tego typu opracowania *de lege ferenda*, w związku z coraz bardziej nurtującą Zjednoczoną Europę polityka dywersyfikacji stawek za pracę wykonywaną w różnych państwach UE ze skutkiem transgranicznym.

Praca w istotnym zakresie ma charakter interdyscyplinarny, dotyczy nie tylko zagadnień stricte prawnych lecz również zawiera szczegółowe analizy filozoficzne odnoszące się do sprawiedliwości w tym sprawiedliwości społecznej, aksjologicznej gradacji czynników pracy, a także wybranych zagadnień socjologii pracy a nawet psychologii społecznej (rozważania nad walorami hedonistycznymi pracy), etyki oraz ekonomii. Waler interdyscyplinarny pracy

wydaje się wyrazisty i pełni w pracy istotną rolę, nadając jej szczególny, mocno oryginalny kształt.

Praca przy tym odpowiada jeżeli chodzi o jej zawartość swojemu tytułowi. Kluczowe rozważania dotyczące wynagrodzenia za pracę (ze wspomnianymi interdyscyplinarnymi odniesieniami) prowadzone są jako próba wywiedzenia w tym zakresie standardu wynikającego zarówno z reguł prawa europejskiego jak i krajowego prawa konstytucyjnego. Z tego punktu widzenia, wybór tematu rozprawy doktorskiej należy uznać za trafny. Na pierwszy rzut oka nieco egzotyczne wydaje się sformułowanie „paneuropejskiej” przestrzeni prawnej w odniesieniu do przestrzeni prawnej determinowanej przez prawo Unii Europejskiej, aczkolwiek biorąc pod uwagę transgraniczny zakres zastosowania prawa UE determinujący również standardy traktowania w innych państwach Europy związanych z UE więzami wolnego handlu, można mówić o właśnie „paneuropejskości: przyjmowanych rozwiązań. Autorka określenie to stosuje zresztą świadomie, zdając sobie sprawę z jego pochodzenia i odniesień do porządku prawnego (publikacja Kalergi’ego z 1923 r. wprowadzająca ten termin została przez Autorkę prawidłowo przytoczona).

Temat pracy został tym samym sformułowany prawidłowo pod względem poprawności formalno-prawnej użytych pojęć, jak również zgodnie ze standardami logiki wypowiedzi. Zawarty w tytule temat pracy jest co do zasady zgodny z przedmiotem pracy i jej treścią.

II. Merytoryczna ocena rozprawy doktorskiej

Rozprawa doktorska jest, jak zaznaczono w tytule recenzji, dziełem dość obszernym objętościowo. Recenzowana rozprawa składa się z czterech części (które następnie dzielone są na części niższego rzędu na dwóch poziomach podziału), wstępu określającego założenia badawcze i zakres pracy oraz zakończenia nazwanego uwagami końcowymi. Poprzedzona została wykazem ważniejszych skrótów. Pracę in fine uzupełnia obszerna bibliografia oraz szczególnie bogaty wykaz orzeczeń (orzecznictwo) wykorzystanych w pracy. Z punktu widzenia przedmiotu pracy i zakresu poruszanych w niej problemów, układ pracy należy uznać za optymalny.

Rozdział pierwszy pracy doktorskiej Pani mgr A. Moskwy odnosi się do kwestii definicyjnych. Osadza analizowane zagadnienie w swoistych uwarunkowaniach systemowych odnosząc się do kwestii uwarunkowań ustrojowo-prawnych i okresu tranzykcji społecznej / transformacji ustrojowej. Autorka analizuje pojęcie pracy i norm prawa pracy w zmieniających się warunkach społecznych, wskazuje na konieczność oceny omawianych kwestii w kontekście sprawiedliwości społecznej, która jak podkreśla jest zasadą konstytucyjną.

Generalnie rozdział ten (mający najsilniej widoczny w pracy walor interdyscyplinarny) napisany jest pomimo bogatego odniesienia do różnych dziedzin nauki, napisany w sposób spójny i świadczy o ogromnej erudycji naukowej autorki.

W rozdziale drugim autorka odnosi się do kwestii uregulowania wynagrodzenia za pracę. Czyni to patrząc z perspektywy prawa Unii Europejskiej, prawa międzynarodowego oraz polskiego prawa krajowego (kodeksu pracy). Szczególnie podkreślić należy poprawne interpretowanie przez Autorkę miejsca umowy międzynarodowej w systemie źródeł prawa, umiejscowienia umów przedkonstytucyjnych oraz mechanizmu badania zgodności umów z prawem krajowym przez Trybunał Konstytucyjny (s. 83-84). Bez zarzutu poddaje także interpretacji wymogi Międzynarodowej Organizacji Pracy oraz wywodzi skutki ze związania Rzeczypospolitej Polskiej wiążącymi i deklaracyjnymi regulacjami nakładającymi się na system międzynarodowej ochrony praw człowieka.

Oprócz analiz stricte odnoszących się do prawa pracy i gwarancji konstytucyjnych w tym zakresie Doktorantka przeprowadza również badania dotyczące konstytucyjnych gwarancji swobody działalności gospodarczej i oddziaływania tejsze na analizowaną materię.

Ewidentnie bowiem wywodzona ze swobody działalności gospodarczej zasada wolności umów o pracę, wchodzi w naturalną kolizję regulacjami ochronnymi dotyczącymi godziwego / sprawiedliwego wynagrodzenia za pracę.

W rozdziale trzecim Autorka poddaje analizie orzecznictwo międzynarodowe i krajowe ustalając jego wpływ na kształt zasad rządzących problematyką wynagrodzenia za pracę. Odwołuje się do licznych pojęć i konstruktywów orzeczniczych, które pojawiły się zarówno w orzeczeniach Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości jak też przede wszystkim w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego.

Najistotniejszą i najbardziej wartościową część pracy stanowi finalna część czwarta. Ma ona po części charakter rozważań *de lege ferenda*, prowadzonych jednakże nie tylko na płaszczyźnie czysto normatywnej ale biorąc pod uwagę również aspekty filozoficzne i aspekt aksjologiczny analizowanego zagadnienia. Autorka zastanawia się jaką formułę powinny przyjąć normy gwarancyjne wynagrodzenia za pracę, wobec współczesnych „ponowoczesnych” zmian zarówno procesów wytwórczych (procesu pracy) jak i wynagrodzenia. Nie ulega wątpliwości, że na przestrzeni kilkunastu a nawet kilku lat doszło do rewolucyjnych zmian w zakresie sposobów świadczenia jak i samego pojęcia pracy. Transformacja technologiczna i społeczna doprowadziły do kopernikańskich przewrotów w tym zakresie. Na bieżąco pojawiają się formuły zatrudnienia i zawody, które wręcz parę miesięcy wcześniej były niedefiniowalne i niewyobrażalne. Prawo musi wychodzić naprzeciw tego typu sytuacjom. Jak pisze Doktorantka zapewnić musi zarówno elastyczność jak i bezpieczeństwo – nie jest to zadanie dla legislatorów łatwe. Wydaje się, że w dziedzinie tej prawo permanentnie pozostawać będzie dwa kroki za życiem.

Za drobny defekt pracy należy uznać brak odniesień porównawczych rozwiązań konstytucyjnych do ustaw zasadniczych innych państw europejskich. Z pewnością ich przeprowadzenie pozwoliłoby Autorce dojść do ciekawych wniosków, tym bardziej że rozwiązania takie występują nie tylko w statolatrycznych konstytucjach państw Środkowej Europy uwolnionych z oków komunizmu lecz również w niektórych regulacjach ustaw zasadniczych państw Zachodniej Europy. Za istotny brak należy uznać również nieprzeprowadzenie precyzyjnych badań prawno-porównawczych rozwiązań aktualnie obowiązującej Konstytucji z 1997 r. z projektem tzw. Konstytucji Solidarności, zdecydowanie lepiej skonstruowanego aktu prawnego, który gdyby dziś stanowiłby ustawę zasadniczą, nie istniałby szereg problemów ustrojowych po części wynikających z nieprecyzyjnego ujęcia obowiązującej konstytucji (przyjętej zresztą niewielką przewagą głosów za przy mizernej frekwencji, która paradoksalnie nie pozwalałaby rozstrzygnąć w formie referendalnej żadnej innej sprawy, poza kwestią konstytucyjną). Zachęcam Autorkę, aby sięgnęła do wspomnianych źródeł przed ewentualnym opublikowaniem pracy drukiem, może wieść to ją bowiem do interesujących dodatkowych wniosków. Autorka jest świadoma zresztą, że taka analiza prawno-porównawcza może prowadzić do interesujących wniosków – bardzo ciekawe są chociażby przeprowadzone przez nią analizy orzecznictwa węgierskiego Sądu Konstytucyjnego (choć prowadzone są one pośrednio na podstawie omawiających go opracowań) i koncepcji prawnych (doktryna „niewidzialnej konstytucji”) pojawiających się w tym orzecznictwie.

Podsumowując stwierdzić należy, że w zakresie merytorycznym praca mgr Anny Moskwa zasługuje na ocenę zdecydowanie pozytywną. Autorka w sposób kompetentny i precyzyjny formułuje swoje oceny, na ogół z ocenami tymi można się zgodzić. Z łatwością porusza się w materii zarówno prawa pracy, prawa europejskiego jak i prawa konstytucyjnego. Świadczy to o tym, że jest okrzepła warsztatowo i naukowo w zakresie nauk prawnych, tym samym może starać się o uzyskanie pierwszego stopnia naukowego w tym zakresie.

III. Ocena formalna rozprawy doktorskiej

Oceniając stronę formalną rozprawy doktorskiej Pani mgr Anny Moskwa należy przyznać, że praca została napisana dojrzałym i dobrym językiem prawniczym. Jednocześnie podkreślić należy, że praca charakteryzuje się bardzo ładnym stylem pisania, jest napisana trudnym językiem naukowym (Autorka unika przy tym zbytecznych i sztucznych zawłości), pod względem logiki wypowiedzi, konstrukcji zdaniowych oraz interpunkcji charakteryzuje się istotną czystością wyводу. Błędy w tym zakresie to wyjątkowo rzadkie i głównie bardzo drobne potknięcia natury interpunkcyjnej, gramatycznej czy literowe omyłki. Co do zasady wszystkie elementy rozprawy są prawidłowo sporządzone pod względem formalnym. W przypadku korekty wydawniczej rzeczonyj dysertacji korektor będzie miał z tym tekstem wyjątkowo niewiele pracy.

W rozprawie wykorzystano liczne opracowania naukowe w tym także bogatą literaturę obcojęzyczną (angielsko i niemieckojęzyczną). Literatura przywołana przez Autorkę jest obszerna, a zarazem reprezentatywna, uwzględnia kilkaset pozycji. Podkreślić należy, że jest to zasadniczo literatura cytowana (wskazana w przypisach przez Autorkę – o czym świadczy także wyraziście spora liczba przypisów), co należy zaliczyć *in plus* pracy.

Na marginesie, odrzucenie od pracy, niezależnie od wartości naukowej przytaczanych dzieł i poglądów, wywołało u mnie szerokie cytowanie przez Autorkę Zygmunta Baumana – postaci o niewątpliwym walorze naukowym i równie niewątpliwych obrzydliwych fragmentach życiorysu. Ale to już kwestia osobistych poglądów a po części zwykła „kwestia smaku”.

Podkreślenia wymaga spora liczba cytowanych przez Autorkę orzeczeń sądowych zarówno: Trybunału Sprawiedliwości UE, Trybunału Konstytucyjnego jak też sądów krajowych (Sądu Najwyższego, Sądów Apelacyjnych). Szczególnie imponująca jest liczba wykorzystanych orzeczeń Trybunału Konstytucyjnego – Autorka wykorzystwała prawdopodobnie wszystkie orzeczenia, w których pojawiała się omawiana przez nią problematyka.

Należy podkreślić poprawne skonstruowanie przypisów w pracy. Pełnią one zasadniczo rolę głównie źródłową (z zastosowanymi częściowo poprawnie skrótowcami łacińskimi), jak i, w niektórych przypadkach (raczej rzadkich), w przypisy przenoszone są poboczne nurty rozważań. Ujęcie takie uważam za dopuszczalne i nadto wzbogacające niekiedy tok wypowiedzi. Skrótowce łacińskie powinny być natomiast używane konsekwentnie – jeżeli Autorka używa określeń *idem*, *ibidem*, *passim* etc., to powinna także stosować zwrot *op.cit.* Może to być jednakże z łatwością poprawione przed ewentualnym skierowaniem pracy do druku.

Tym samym mogę stwierdzić, że praca również pod względem formalnym spełnia wymogi stawiane pracom tego typu i może stanowić podstawę do dalszych stadiów procedowania w przewodzie doktorskim.

IV. Wnioski

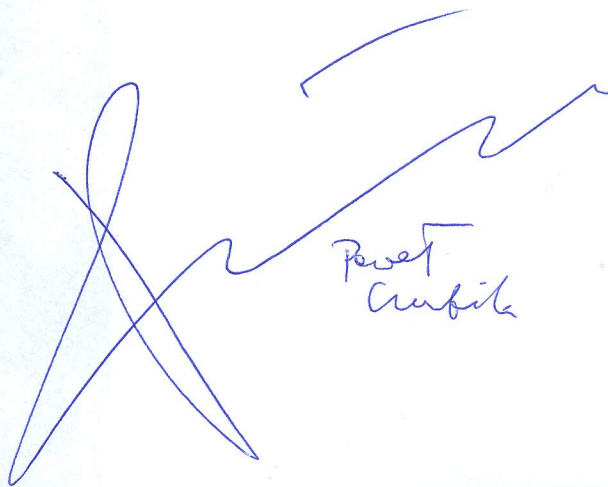
Po zapoznaniu się z przedłożonym dziełem uważam, że recenzowana dysertacja w pełni spełnia wymogi stawiane pracom tego rodzaju. Stanowi ona, zgodnie z wymogami ustawowymi, „oryginalne rozwiązanie problemu naukowego oraz dowód ogólnej wiedzy teoretycznej kandydata w dziedzinie nauk prawnych w dyscyplinie prawo, a także umiejętności samodzielnego prowadzenia pracy naukowej”. Tym samym praca doktorska „Wynagrodzenie za pracę w aspekcie ustawodawstwa paneuropejskiego oraz zasad Konstytucji RP”, napisana przez mgr Annę Moskwa pod kierunkiem prof. WSPiA dra hab. Katarzyny Kaczmarczyk-Kłak, spełnia wszystkie wymogi wynikające z ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym

oraz stopniach i tytule w zakresie sztuki. Rozprawa stanowi efekt dojrzałej pracy naukowej i zawiera rozwiązanie kwestii istotnych tak dla teorii prawa, jak również dla praktyki.

W związku z powyższym wnioskuję do jednostki prowadzącej przewód doktorski o prowadzenie dalszych stadiów w tymże przewodzie zmierzających do nadania magister Annie Moskwa stopnia naukowego doktora nauk prawnych w zakresie prawa, w tym o dopuszczenie rozprawy do publicznej obrony.

Napisana przez doktoranta rozprawa może stanowić istotny głos we współcześnie toczącej się w Europie debacie dotyczącej określenia minimalnego wynagrodzenia za pracę państw UE – jest to w istotnym stopniu problem wszystkich państw, widoczny w szczególności w warunkach swobody przepływu usług. Kilka dni temu problem ten na nowo zarysował się w Niemczech, gdy media niemieckie obiegała informacja o wykorzystywaniu podwykonawców (w tym formalnie prowadzących działalność gospodarczą i zatrudniających pracowników poza Niemcami) do świadczenia usług kurierskich. Osoby zatrudniane są w warunkach uwłaczających niemieckim standardom prawa pracy, zaś dzięki tak zastosowanemu dumpingowi socjalnemu rzeczony firmy kurierskie uzyskują istotną przewagę konkurencyjną na rynku. Jak widać problematyka ta na bieżąco zyskuje nowe odsłony.

Praca ta może być polecana zarówno prawnikom, jak również osobom innych specjalności, zainteresowanym unijnymi standardami prawa pracy. Tym samym zalecam Autorce druk ww. publikacji. Z pewnością któreś z wysokopunktowanych, renomowanych wydawnictw prawniczych będzie zainteresowane drukiem tego dzieła - monografia o takiej bowiem tematyce niewątpliwie zyska zainteresowanie prawników-praktyków.

Paweł
Czubik